

آرامش در خانواده

انتظارات یادگیری

انتظار می‌رود دانش‌آموزان با یادگیری این درس بتوانند:

- معیارهای صحیح همسرگزینی را بیان کنند.
- دربارهٔ مهم‌ترین عواملی که موجب ناسازگاری زن و مرد در خانواده می‌شود، بحث و گفت‌وگو کنند.
- برخی راهکارهای جلوگیری از بروز ناسازگاری‌های زن و مرد در خانواده را فهرست کنند و در موقعیت‌های فرضی ارائه شده، تصمیم‌گیری درست و منطقی را بیان نمایند.
- مشکلات و پیامدهای تک‌فرزندی را از دیدگاه برخی روان‌شناسان (در خانواده و اجتماع) شرح دهند.
- موارد و مصادیقی از مدیریت مشکلات و حوادث در خانواده را بیان کنند.
- طرحی برای قدردانی از یک یا چند تن از اعضای خانواده، ابداع و ارائه کنند.
- برخی راه‌های جلوگیری از بروز تنش و ناسازگاری بین والدین و کودکان را بیان کنند.
- در هنگام بروز مشکلات خانوادگی و ناسازگاری‌ها به افراد ذی‌صلاح جهت مشاوره و حل مسئله، مراجعه کنند.

مواد و وسایل مورد نیاز

کتاب درسی، کاربرگ شماره ۱۴، قانون اساسی، دعوت از مشاورین خانواده یا مددکاران اجتماعی به خانواده، تشکیل جلسهٔ اولیا و دانش‌آموزان با حضور کارشناس خبرهٔ مسائل خانواده.

پیشنادهایی برای شروع و پیشبرد درس‌ها

آماده کنید

جهت آماده‌سازی، دانش‌آموزان بخواهید کارکردهای خانواده را که در درس قبل با آن آشنا شده‌اند، بیان کنند. این کارکردها را روی تخته بنویسید.
سپس با طرح چند سؤال، فضای بحث و گفت‌وگو را پدید بیاورید.

- اگر در خانواده‌ای این کارکردها (مسئولیت‌ها و وظایف) به درستی انجام نشود، چه عواقبی دارد؟

- پنداشت و نظر شما دربارهٔ یک خانوادهٔ متعادل، سالم و آرام چیست؟ چه ویژگی‌هایی برای آن در نظر

می‌گیرید؟

با انجام این بحث و گفت‌وگو در واقع دانش‌آموزان نکات بسیاری را مطرح می‌کنند که هم، نوعی ارزشیابی

تشخیصی برای شما و اطلاع از میزان دانسته‌های آنان و هم علاقه‌مندی در آنها نسبت به نتیجه، گفت‌وگو و پیگیری

درس است.

آموزش دهید

پس از ایجاد آمادگی در مرحلهٔ قبل، ذهن دانش‌آموزان را به این موضوع معطوف کنید که یکی از عوامل

بسیار مهم در سازگاری و ایجاد خانوادهٔ متعادل و یا عکس آن، موضوع انتخاب صحیح همسر است. از دانش‌آموزان

بخواهید برخی ملاک‌هایی را که به‌ویژه در فرهنگ متداول برای انتخاب همسر بیان می‌شود، بازگو کنند. سپس

ملاک‌های نادرست را با دلیل و منطق نقد کنید و معیارهایی را که دین اسلام در همسرگزینی بر آن تأکید می‌کند،

تبیین نمایید. در همین زمینه، آیهٔ ۲۱ سورهٔ مبارکهٔ روم را که در کتاب نیز درج شده است، تلاوت کنید و از

دانش‌آموزان بخواهید با توجه به ترجمهٔ آیه، هدف از پیمان همسری را بیان کنند.

علل و عوامل بروز ناسازگاری بین زن و شوهر و مهم‌ترین راهکارهای پیشگیری و حل آنها را که در

صفحهٔ ۱۳۴ کتاب درج شده است به بحث و گفت‌وگو بگذارید.

* بدون شک در هر کلاس، ممکن است تعدادی از دانش‌آموزان در خانواده‌هایی که دچار ناسازگاری و

کشمکش هستند، زندگی کنند. نخست آنکه در فرایند تدریس نباید دانش‌آموزان تصور کنند که هر نوع ناسازگاری

نشانهٔ عدم تعادل در خانواده و داشتن یک خانوادهٔ ناسالم است. توضیح دهید که وجود اختلاف سلیقه‌ها و خلق و

خواها، امری طبیعی است و به‌هرحال، هر خانواده‌ای با آن مواجه می‌شود. مهم، حدود و مرز این ناسازگاری‌ها و همچنین

نحوهٔ مقابلهٔ صحیح و برخورد عاقلانه با آنها است.

از دانش‌آموزان بخواهید کاربرگه شماره ۱۴ را در کلاس با همفکری یکدیگر پاسخ دهند. سپس پاسخ‌ها را ارائه کنند و آنها را به بحث بگذارید.

هرچند دانش‌آموزان در شرایط کنونی نقش همسری ندارند، اما اولاً این نقش را در پدر و مادر خود ملاحظه می‌کنند و ثانیاً این آموزش‌ها در آینده که چنین نقشی را به عهده می‌گیرند، اثربخشی خود را در پس‌زمینه ذهن آنها به جا خواهد گذاشت.

پاسخ کاربرگه:

مورد اول، قدردانی کردن: برای مثال همسر او تشکر می‌کند و وسایل خریداری شده را از دست همسر می‌گیرد.

مورد دوم، عذرخواهی و جبران: آقای صدیقی از اعضای خانواده عذرخواهی می‌کند که دقت کافی در نگه‌داری کلید نداشته است. همسرش نیز می‌گوید: گاهی چنین چیزی پیش می‌آید، اشکالی ندارد و باید برای گرفتن کلید یدکی نزد صاحبخانه بروند.

مورد سوم، بهانه‌جویی نکردن: آقای دادخواه نباید مسائل گذشته را مرتباً تکرار کند و با این بهانه‌جویی اوضاع و احوال شاد خانواده را در هنگام مسافرت بهم بزند.

مورد چهارم، ادب و احترام: آقای احمدی باید از جای خود برخیزد و با احترام از همسرش درخواست کند که در کنار او بنشیند.

مورد پنجم، گذشت: همسر آقای ناصری می‌تواند از مهمانی ناهار با دوستانش صرف‌نظر کند و موقعیت برادر همسرش را در نظر بگیرد که در شرایط خاصی برای مراجعه به دکتر لازم است به خانه آنها بیایند.

در هر مورد اجازه بدهید دانش‌آموزان برای اظهارنظرهای خود، جملات خود را بیان کنند.

الزامی به نگارش عبارات یکسان در این فعالیت وجود ندارد.

در مرحله بعد، موضوع تعداد مناسب فرزندان را مطرح کنید.

از آنجایی که در کلاسها، تعدادی از دانش‌آموزان تک‌فرزند خانواده خود هستند بهتر است مسائل به گونه‌ای مطرح شود که تخطئه آنها را به ذهن متبادر نکند و به عبارت دیگر، دانش‌آموزان را به پیامدهای روان‌شناختی، جامعه‌شناختی متوجه سازد. این بخش نیز با پرسش و پاسخ و بحث و گفت‌وگو قابل ارائه است. اجازه بدهید اظهارنظرهای مخالف و موافق مطرح شوند و سپس بحث را جمع‌بندی کنید.

* یکی از موضوعات مهمی که در زمینه حقوق و تکالیف متقابل والدین و فرزندان باید مدنظر قرار گیرد، همین متقابل بودن این حقوق است. متأسفانه دانش‌آموزان ممکن است فقط به حقوق خود فکر کنند و انتظار داشته باشند والدین نیز حقوق آنها را در نظر بگیرند، بدون آنکه تکلیفی بر این حقوق مترتب باشد و یا اینکه توجه نکنند که والدین نیز حقوقی دارند که به اندازه حقوق آنها اهمیت دارد. در تدریس این بخش از کتاب، ضروری است از یک کارشناس خبره روان‌شناسی خانواده کمک بگیرید و وی را به کلاس درس دعوت کنید. همچنین انجام فعالیت ۲ به کار بندیم یعنی برگزاری جلسه‌ای با حضور اولیا و دانش‌آموزان داوطلب و کارشناس خبره یا مددکار اجتماعی در زمینه راهکارهای مربوط به مقابله و رفع ناسازگاری‌های والدین و فرزندان در مدرسه را حتماً مدنظر قرار دهید.

در این بخش از دانش‌آموزان بخواهید صادقانه کاربرگ شماره ۱۵ سازگاری والدین و فرزندان را کامل کنند. این کاربرگه طوری طراحی شده که دانش‌آموزان با نوشتن انتظارات خودشان از والدین و انتظارات والدین از آنها، متوجه حقوق و تکالیف خود می‌شوند. به‌ویژه در قسمت ب، باید انتظارات والدین از خودشان را با پدر و مادر کنترل کنند و اگر نکته‌ای از قلم افتاده است، اضافه کنند.

این کاربرگه، همچنین اثر دیگری دارد و آن اینکه باب گفت‌وگوی والدین و فرزند را دربارهٔ انتظارات متقابل، باز می‌کند. از دانش‌آموزان بخواهید حتماً در هنگام پر کردن این کاربرگه، گفت‌وگویی با والدین داشته باشند و انتظارات خود از والدین را هم برای آنها بخوانند.

* در بخش آموزش و تدریس مدیریت مشکلات و حوادث در خانه، از متن کتاب کمک بگیرید. از دانش‌آموزان بخواهید این بخش را خودشان در خارج از کلاس مطالعه کنند. همچنین فعالیت ۶ را در منزل انجام دهند و با فکر کردن یا پرس‌وجو، موقعیت‌های مشابهی را بیابند و دربارهٔ آن، یک صفحه بنویسند.

در جلسهٔ بعد از دانش‌آموزان بخواهید پاسخ‌های خود را به کلاس ارائه کنند و همچنین دربارهٔ حداقل یکی از موقعیت‌های سه‌گانهٔ صفحات ۱۳۸ و ۱۳۹، اظهار نظر کنند.

در فرایند یادگیری و مطالعهٔ این بخش، دانش‌آموزان باید پی ببرند که اولاً هر خانواده‌ای ممکن است با مشکلات و حوادثی روبه‌رو شوند و ثانیاً چنانچه در خانوادهٔ خود یا نزدیکان نیز به موضوعات و مشکلات مشابه برخورد کرده‌اند، آن را بپذیرند و قبول کنند که باید در هنگام مواجهه با حوادث، به دنبال یافتن راه حل و برخورد منطقی و صحیح باشند.

به پایان برید

مفاهیم اصلی درسکه عمدتاً مبتنی بر بحث و گفت‌وگوهای کلاسی بوده است را جمع‌بندی و مرور و خلاصه کنید. سپس از دانش‌آموزان بخواهید یکی از دو فعالیت ۱ یا ۳ به کار ببندیم صفحهٔ ۱۴۰ را انتخاب کنند و آن را انجام دهند و گزارشی از اجرای آن به کلاس ارائه نمایند.

اصل دهم قانون اساسی که در صفحه ۱۵۱ کتاب درباره خانواده تدوین شده است را روی تخته بنویسید. اکنون که دانش‌آموزان به قدر کافی با موضوع خانواده و نقش آن در زندگی افراد و جامعه آشنا و درگیر شده‌اند، باید بتوانند به این پرسش پاسخ دهند که چرا چنین اصلی در قانون اساسی کشور قرار داده شده است. بهترین پاسخ‌ها را تأیید و تشویق کنید.

محورهای عمده ارزشیابی

با توجه به محوریت عمده بحث و گفت‌وگوی کلاسی، مشارکت، اظهارنظر و استدلال و همچنین تکمیل کاربرگ‌ها و فعالیت‌های به کار بندیم و ارائه گزارش آنها در کلاس، این دو بخش بیشترین وزن ارزشیابی را به خود اختصاص می‌دهند که از طریق طراحی سیاهه‌های ارزیابی و مشاهده رفتار در این دو بخش قابل سنجش است. طراحی آزمون‌های شفاهی و کتبی و عملکردی نیز مطابق با انتظارات اصلی یادگیری از ابزارهای دیگر سنجش این درس است.

ملاحظات یادگیری / دانستنی‌های معلم

- در صورتی که در فرایند آموزش این درس، متوجه شدید که برخی از دانش‌آموزان در خانواده‌هایی به شدت ناسازگار زندگی می‌کنند و مشکلات خانوادگی حادی در این زمینه دارند، با کمک گرفتن از مسئولین مدرسه، آنها را به مشاوران ذیصلاح ارجاع دهید و در صورت امکان، جلسه‌ای با خانواده دانش‌آموز بگذارید و به او کمک کنید.
- در برخی از بخش‌ها، فرصت و نقد آنچه که در عرف و باورهای جامعه متداول است و عادی تلقی می‌شود اما صحیح نیست، فراهم آورید. برای مثال برخی معیارهای همسرگزینی، همفکری نکردن والدین با یکدیگر یا والدین و فرزندان و یا سکوت کردن در مورد مسائل و مشکلاتی که در خانواده پیش می‌آید، کمک نکردن و در اولویت قرار ندادن خویشاوند نیازمند، پنهان کردن یا خجالت کشیدن از داشتن فرزند یا خواهر و برادر دچار معلولیت و نظایر آن.

• در روند بحث و گفت‌وگوی کلاسی و تکمیل کاربرگه به رعایت حریم خصوصی دانش‌آموزان توجه کنید و آنها را بدون تمایل شخصی، وادار به بیان موضوعات خصوصی خانوادگی نکنید. با این حال برای کمک به دانش‌آموزان دچار مشکل، راهکارهایی بیندیشید. برای مثال، جعبه‌ای مقوایی درست کنید و به کلاس ببرید و بخواهید دانش‌آموزان بدون نوشتن نام و نام‌خانوادگی و معرفی خود، مشکلات خود را در زمینه ناسازگاری والدین و فرزندان بنویسند و در جعبه بیندازند. سپس آنها را مطالعه کنید و در گفت‌وگوها یا دعوت از کارشناس خبره به کلاس یا در جمع اولیا، آن موارد را محور قرار دهید.

• یکی از مسائلی که جامعه با آن مواجه است، عدم توجه کافی به حقوق افراد دچار معلولیت است. متأسفانه شرایط نامساعد زندگی این افراد و محدودیت‌های جسمی و ذهنی‌شان، باعث می‌شود که در خانواده، مدرسه، گروه همسالان، دانشگاه و بعدها در جامعه، حقوق آنها نادیده گرفته شود و یا از داشتن ارتباط انسانی مؤثر یا لازم، محروم شوند.

یکی از علل این پدیده، آموزش ندیدن افراد سالم و عادی در برخورد با افراد دچار معلولیت است. در این درس، پذیرش، تعامل مناسب و رعایت شرایط خواهر یا برادر دچار معلولیت در خانواده یا در کلاس و مدرسه باید به بچه‌ها تفهیم شود. بنابراین، انتظار می‌رود که روی آموزش این بخش، تأمل بیشتری صورت گیرد.

• نرخ‌های باروری:

در مطالعه باروری، مهم‌ترین شاخص، نرخ باروری است.

نرخ باروری عمومی: از راه تقسیم موالید زنده متولد شده، یک‌سال به عموم زنان واقع در سن باروری (سنین

۴۹-۱۵) در میانه همان سال، به دست می‌آید.

$$GFR = BIF (15 - 49) \times 1000$$

نرخ باروری عمومی نشان می‌دهد که در مقابل تعداد معینی (معمولاً ۱۰۰۰ نفر) از زنان واقع در سن

باروری، در یک‌سال چند کودک متولد می‌شود.

نرخ باروری کلی: تعداد فرزندان است که یک زن به طور متوسط در دوران باروری خود به دنیا می‌آورد.

این شاخص نیز به ازای هر هزار نفر از زنان، محاسبه می‌شود.

جمعیت‌شناسان، کاهش نرخ باروری، انجام نشدن تجدید نسل، بروز پدیده سالمندی و پیر شدن هرم سنی جمعیت کشور ایران در آینده را هشدار داده‌اند.

رشد جمعیتی کشور در حال حاضر، ۱/۳ درصد است. این میزان رشد در سال به این مفهوم است که یک زن از نظر باروری نمی‌تواند به جای خودش یک دختر بیاورد.

معرفی منابع برای مطالعه بیشتر دیران

۱. نگاهی به حقوق فرزندان از دیدگاه اسلام، محی‌الدین بهرام محمدیان، انتشارات انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۸۵.

۲. خانواده متعادل و خانواده نامتعادل: حقوق، وظایف و نحوه رفتار همسران با یکدیگر، احمد صافی،

انتشارات انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۸۵.

۳. خانواده از دیدگاه امام امیرالمؤمنین علی (ع)، علی قائمی امینی، انتشارات انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۸۵.

۴. نحوه رفتار والدین با فرزندان، یدالله جهانگرد، انتشارات انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۸۶.

۵. حقوق متقابل والدین و فرزندان، سیدحسن اسعدی، انتشارات انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۸۵.

۶. رفتار والدین با فرزندان، محمدعلی سادات، انتشارات انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۸۴.

۷. حقوق مدنی خانواده، ناصر کاتوزیان، انتشارات بهمن برنا، ۱۳۷۸.

۸. اخلاق خانواده، محمدرضا شرفی، حسن ملکی، شهلا کاظمی‌پور و دیگران، دفتر نشر معارف، ۱۳۹۱.

۹. حقوق خانواده در اسلام، حسین حقانی زنجانی، دارالتبلیغ اسلامی، بی‌تا؛ امیرکبیر، ۱۳۷۰.

۱۰. خانواده متعادل، آناتومی خانواده، محمدرضا شرفی، انتشارات انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۹۳.

۱۱. اسلام و جامعه‌شناسی خانواده، محمدعزیز بختیاری، حسین بستان‌نجفی و سیدحسین شرف‌الدینی،

انتشارات پژوهشکده حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۰.

۱۲. قوانین و مقررات مربوط به خانواده، زن در قانون اساسی، جهانگیر منصور، نشر دوران، ۱۳۸۴.

۱۳. سه گفتار درباره‌ی راهنمایی و تربیت فرزندان، شکوه نوابی‌نژاد، انتشارات انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۸۵.

۱۴. پایگاه اینترنتی انجمن مرکزی اولیاء و مربیان وزارت آموزش و پرورش: <http://payvand.medu.ir>

۱۵. ماهنامه‌ی پیوند، ماهنامه‌ی آموزشی - تربیتی برای اولیاء و مربیان.